

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

معاونت پژوهش و فناوری

به نام خدا

منشور اخلاق پژوهش

با یاری از خداوند سبحان و اعتقاد به این که عالم محضر خداست و همواره ناظر بر اعمال انسان و به

منظور پاس داشت مقام بلند دانش و پژوهش و نظر به اهمیت

جایگاه دانشگاه در اعتلای فرهنگ و تمدن بشری، ما دانشجویان و اعضاء هیات علمی واحدهای

دانشگاه آزاد اسلامی متعهد می گردیم اصول زیر را در انجام

فعالیت های پژوهشی مد نظر قرار داده و از آن تخطی نکنیم:

1- اصل برائت: التزام به برائت جویی از هر گونه رفتار غیر حرفه ای و اعلام موضع نسبت به کسانی که

حوزه علم و پژوهش را به مثابه های غیر علمی می آلاینند.

2- اصل رعایت انصاف و امانت: تعهد به اجتناب از هر گونه جانب داری غیر علمی و حفاظت از اموال،

تجهیزات و منابع در اختیار.

3- اصل ترویج: تعهد به رواج دانش و اشاعه نتایج تحقیقات و انتقال آن به همکاران علمی و دانشجویان به

غیر از مواردی که منع قانونی دارد.

4- اصل احترام: تعهد به رعایت حریم ها و حرمت ها در انجام تحقیقات و رعایت جانب نقد و خودداری از

هر گونه حرمت شکنی.

5- اصل رعایت حقوق: التزام به رعایت کامل حقوق پژوهشگران و پژوهیدگان (انسان، حیوان و نبات) و

سایر صاحبان حق.

6- اصل رازداری: تعهد به صیانت از اسرار و اطلاعات محرمانه افراد، سازمان ها و کشور و کلیه افراد و

نهادهای مرتبط با تحقیق.

7- اصل حقیقت جویی: تلاش در راستای پی جویی حقیقت و وفاداری به آن و دوری از هر گونه پنهان

سازی حقیقت.

8- اصل مالکیت مادی و معنوی: تعهد به رعایت کامل حقوق مادی و معنوی دانشگاه و کلیه همکاران

پژوهش.

9- اصل منافع ملی: تعهد به رعایت مصالح ملی و در نظر داشتن پیشبرد و توسعه کشور در کلیه مراحل

پژوهش.

دانشگاه آزاد اسلامی

واحد تهران مرکزی

دانشکده هنر و معماری، گروه معماری

پایان نامه

جهت اخذ درجه کارشناسی ارشد (M.A)

گرایش معماری

عنوان :

مرکز فرهنگی - مذهبی (مسجد)

استاد راهنما :

جناب آقای دکتر طاهایی

استاد مشاور:

جناب آقای دکتر سلطان زاده

پژوهشگر :

حمید راشکی

تابستان ۱۳۹۱

تقدیم به :

تمام کسانی که با نیت خالص اینجانب را در تدوین این پایان نامه یاری نمودند.

با سپاس فراوان از زحمات

تمام کسانی که با نیت خالص اینجانب را در تدوین این پایان نامه یاری نمودند.

تعهدنامه اصالت پایان نامه کارشناسی ارشد

اینجانب حمید راشکی دانش آموخته مقطع کارشناسی ارشد ناپیوسته به شماره دانشجویی ۸۸۱۰۶۸۹۹۸۰۰ در رشته معماری که در تاریخ ۹۱/۶/۱۸ از پایان نامه خود تحت عنوان: مرکز فرهنگی - مذهبی (مسجد)

بدینوسیله متعهد می شوم:

- ۱- این پایان نامه حاصل تحقیق و پژوهش انجام شده توسط اینجانب بوده و در مواردی که از دستاوردهای علمی و پژوهشی دیگران (اعم از پایان نامه، کتاب، مقاله و ...) استفاده نموده ام، مطابق ضوابط و رویه های موجود، نام منبع مورد استفاده و سایر مشخصات آن را در فهرست ذکر و درج کرده ام.
- ۲- این پایان نامه قبلاً برای دریافت هیچ مدرک تحصیلی هم سطح، پایین تر یا بالاتر در سایر دانشگاهها و موسسات آموزش عالی ارائه نشده است.
- ۳- چنانچه بعد از فراغت از تحصیل، قصد استفاده و هرگونه بهره برداری اعم از چاپ کتاب، ثبت اختراع و ... از این پایان نامه داشته باشم، از حوزه معاونت پژوهشی واحد مجوزهای مربوطه را اخذ نمایم.
- ۴- چنانچه در هر مقطع زمانی خلاف موارد فوق ثابت شود، عواقب ناشی از آن را بپذیرم و واحد دانشگاهی مجاز است با اینجانب مطابق ضوابط و مقررات رفتار نموده و در صورت ابطال مدارک تحصیلی ام هیچگونه ادعایی نخواهم داشت.

نام و نام خانوادگی: حمید راشکی

تاریخ و امضا:

بسمه تعالی

در تاریخ :

دانشجوی کارشناسی ارشد آقای حمید راشکی از پایان نامه خود دفاع نموده و با نمره ۱۵/۷۵ به حروف پانزده و هفتاد و پنج صدم و با درجه بسیار خوب مورد تصویب قرار گرفت.

امضا استاد راهنما

فهرست مطالب

فصل اول: مقدمات

- ۱-۱ بیان مسأله تحقیق..... ۲
- ۲-۱ اهمیت موضوع تحقیق و دلایل انتخاب آن..... ۳
- ۳-۱ هدفهای تحقیق..... ۴
- ۴-۱ سؤالات یا فرضیه های تحقیق (بیان روابط بین متغیرهای مورد مطالعه ۴
- ۵-۱ چهارچوب نظری و پیشینه تحقیق..... ۵

فصل دوم: مطالعات نظری

- مقدمه..... ۹
- ۱-۲ کارکرد مسجد از دیدگاه امام خمینی..... ۱۰
- ۲-۲ طبیعت در معماری مساجد ایرانی ۱۶
- ۳-۲ جایگاه نور در مساجد ایرانی..... ۱۷
- ۴-۲ رنگ در مساجد ایرانی ۲۱
- ۵-۲ عناصر و فضاهاى مسجد ۲۸
- ۶-۲ گونه شناسی مسجد..... ۳۳
- ۷-۲ بررسی چند نمونه تاریخی..... ۴۰
- ۸-۲ بررسی نمونه های موردی ۵۰
- ۹-۲ احکام فقهی مسجد ۷۷
- ۱۰-۲ برنامه ریزی فضایی (فیزیکی) مسجد ۷۹

فصل سوم: تجزیه و تحلیل یافته های تحقیق

مقدمه	۸۷
۱-۳ دیدگاه طراحان امروزی	۸۷
۲-۳ تحلیل و بررسی مساجد تاریخی	۹۰
۳-۳ تحلیل و بررسی مساجد معاصر	۹۳
۴-۳ نیازهای کارکردی مسجد امروزی (نتیجه گیری)	۹۵

فصل چهارم: تجزیه و تحلیل طرح و پیشنهادات

۱-۴ ضوابط طراحی مسجد در کوهپایه های نیمه بلند، دشت ها و سرزمین های کویری	۱۰۲
۲-۴ مطالعات استان تهران	۱۰۵
۳-۴ طراحی سایبان	۱۱۰
۴-۴ راه کارهای پیشنهادی در راستای توافق اهداف طرح و فاکتورهای آب و هوایی	۱۱۱
۵-۴ مطالعات منطقه ۲	۱۱۲
طرح ها و نقشه ها	
منابع و مآخذ	۱۱۴
چکیده انگلیسی	۱۱۵
شرح روی جلد انگلیسی	۱۱۶

فهرست تصاویر

تصویر ۱-۲	۳۵
-----------	----

٣٧	تصوير ٢-٢
٣٨	تصوير ٣-٢
٤٢	تصوير ٤-٢
٤٣	تصوير ٥-٢
٤٧	تصوير ٦-٢
٤٨	تصوير ٧-٢
٥٠	تصوير ٨-٢
٥١	تصوير ٩-٢
٥٢	تصوير ١٠-٢
٥٣	تصوير ١١-٢
٥٥	تصوير ١٢-٢
٥٦	تصوير ١٣-٢
٥٧	تصوير ١٤-٢
٥٨	تصوير ١٥-٢
٦٠	تصوير ١٦-٢
٦٢	تصوير ١٧-٢
٦٥	تصوير ١٨-٢
٦٦	تصوير ١٩-٢
٦٧	تصوير ٢٠-٢
٦٨	تصوير ٢١-٢
٧٣	تصوير ٢٢-٢
٧٤	تصوير ٢٣-٢
٧٥	تصوير ٢٤-٢

١٠٨	٢٥-٤ تصویر
١٠٩	٢٦-٤ تصویر
١١٠	٢٧-٤ تصویر

فهرست جداول

جدول ۱-۴ ۱۰۷

فصل اول

-مقدمات

۱-۱ بیان مسأله تحقیق :

توجه به بناهای آیینی و مذهبی در میان تمامی اقوام و ملل جهان بیش از عنایت آنان به سایر ابنیه است و آنچه که از مطالعه تاریخ تمدن بشری مستفاد می شود ، نشانگر آن است که اصول معماری این بناها ، سایر ابنیه را نیز متأثر نموده است . ضمن آن که ماندگارترین بناهای موجود در تمامی تمدن های بشری بناهای مذهبی و آیینی است . این ناشی از اهمیت نیایش و عبادت در میان جامعه بشری دارد . نکته قابل توجه دیگر آن که شکوه و اهمیت این گونه بناها با میزان اصالت ، دیرینگی و ژرفای تمدن ها رابطه مستقیم دارد.

ورود دین اسلام به سرزمین دیرپای ما را بایستی از الطاف بیکران الهی بر سرزمین خود قلمداد کنیم ؛ زیرا از یک سو حرکتی در جهت تکامل دین مردمان این دیار بود و از سوی دیگر در سایر ارکان فرهنگی تأثیری متقابل نهاد زیرا از یک سو اسلام از جانب فرهنگ ایرانیان به سمت سرزمین های شرق آسیا گسترش یافت و از سوی دیگر معماری بومی این سرزمین را دچار دگرگونی هایی نمود که شاخص ترین آثار آن در احداث مساجد و سایر بناهای آیینی و مذهبی جلوه گر شد و این تغییرات به تدریج تمامی سرزمین های اسلامی را تحت تأثیر خود قرار داد به نحوی که مساجد احداثی در تمامی کشورهای مسلمان به سبب تأثیری که بر سیمای شهرها داشت به عنوان الگوی شناسایی و معرفی معماری اسلامی در جهان مشهور گردید.

وجود کیفیت های روحانی در فضاهای مساجد ایرانی بعدها مورد تقلید و استفاده طراحان ابنیه مذهبی سایر ادیان به ویژه پیروان آیین مسیحیت نیز قرار گرفت . بسیاری از ابنیه مذهبی که در قرون وسطی در اروپا احداث گردید متأثر از فضاهای روحانی مساجد ایرانی است . نکته قابل توجه در این خصوص آن است که آثار معماری مساجد بعدها بر فضاهای دیگری نظیر مدارس نیز مؤثر واقع گردید و اگر چه در مسیر تکامل معماری ایرانی - اسلامی در دوره قاجار مدارس با مساجد ترکیب شده و فضای مسجد - مدرسه را پدید آوردند (نظیر مسجد - مدرسه آقا بزرگ در کاشان و یا مسجد - مدرسه امام خمینی (ره) در تهران) ، لیکن معماری مساجد حتی در طراحی مسکن مورد توجه قرار گرفت و کیفیتی از فضاها ، بناها و بافت هایی را پدید آوردند که در سراسر جهان مورد توجه قرار گرفته و عنوان معماری اسلامی به خود گرفت.

شکوه و عظمت مساجد همچون معماری بناها و بافت ها در دوره معاصر به دست فراموشی سپرده شده است و این امر در شأن فرهنگ و تمدن کشور ما نیست. بازیابی معماری و شهرسازی ایرانی - اسلامی بدون شناسایی ویژگی ها، اصول و ارزش های موجود در معماری و شهر سازی از جمله مسجد و تطبیق آن ها متناسب با نیاز های دوره معاصر میسر نخواهد بود.

پرسش اصلی این تحقیق عبارت است از این که چگونه می توان فضایی مذهبی (مسجد) را طراحی کرد که در عین سادگی و به دور از هر گونه پیچیدگی، فضایی آرام و روحانی را پدید آورد که در عین آماده کردن ذهن نمازگزار برای عبادت، باعث شود وی از عبادت خود لذت ببرد؟

۱-۲ اهمیت موضوع تحقیق و دلایل انتخاب آن :

خداوند برای مسجد اهمیتی زیاد و مقامی عظیم قائل است. مسجد خانه خدا برای عبادت و برترین و شریف ترین مکان بر روی زمین است. مسجد مرکز اتصال قلب و روح به محبوب حقیقی و جای شنیدن دعوت حضرت حق است. مسجد خانه قرآن، مدرسه عشق، مکتب دانش، مرز بینش و محل قرار گرفتن قبوضات ربانیه از عالم قدس است. مسجد مرکز وحدت و استحکام مسلمین است. مسجد در عرف قرآن برای ذکر خداست. در قرآن مجید کلمه مسجد حدود ۲۲ بار و کلمه مساجد ۶ بار ذکر شده است. در سوره اسراء دو آیه در رابطه با مسجد الاقصی مشاهده می شود که اشاره به معراج پیامبر (ص) از آن مسجد دارد. خداوند به پیامبرش می فرماید در مسجدی قیام به عبادت کن که شالوده آن بر اساس تقوا گذارده شده است. از پیامبر اکرم (ص) نقل شده است که هر که در دنیا مسجدی بسازد خداوند در برابر هر و جب یا ذراع آن (به مقداری که چهل هزار سال پیموده می شود) شهری از طلا و نقره، در و یاقوت، زمرد و زبرجد و لؤلؤ به او عطا می کند. ساختن مسجد از مستحبات مؤکد است و پاداشی بزرگ و ثوابی بسیار دارد. در مورد ثمرات ساختن مسجد احادیث بسیاری از ائمه معصومین (ع) ذکر گردیده که اهمیت فوق العاده این کار را نشان می دهد. از احادیث و آیات چنین بر می آید که مساجد خانه های خداوند بر روی زمین هستند و در این خانه ها باید خداوند را با اخلاص یاد کرد. همچنین توصیه شده است که مساجد در مکان های مقدس بنا شوند.

مسجد مکانی برای تفکر در خود، مکانی برای حسابرسی از خود، مکانی برای خود شناسی و خدا شناسی، مکانی برای پالایش روح، مکانی برای انسان شدن و مکانی برای جذب انسان ها و پرستش خدای یگانه است.

از طرفی مسجد مکان تبلیغ و ارشاد، هدایت مردم، عرضه کردن قوانین الهی و آشنا نمودن مردم با آن می باشد. مسجد پایگاه اجتماع مردم، زمینه ساز ایجاد وحدت و همبستگی هر چه بهتر و بیش تر در میان اقشار مختلف اسلامی و دیدار

با هم دیگر در هر صبح و شام است . منبر مسجد ، سنگر بزرگ نور افشانی مبلغان و گویندگان عالم و عامل و با اخلاص می باشد ، منبری که جایگاه پیامبر (ص) و اوصیاء آن ها و اولیاءالله بوده است . محراب مسجد به سمت قبله و برای تعیین جهت صراط مستقیم است که همه باید به آن سمت و سو به عبادت بپردازند .

لذا با در نظر گرفتن همه این موارد و تأکیدات مشابه ، انجام پژوهشی جامع و کامل در مورد طراحی مسجد در دوره معاصر ، به طور کامل احساس می شود.

۳-۱ هدفهای تحقیق :

در این تحقیق سعی بر این است که لایه های معنایی و هویتی مساجد دیرینه و اصیل و ماندگار ، همچون مسجد شیخ لطف الله اصفهان ، از درون آن ها استخراج شود ؛ و با به کار گیری و حفظ آن ها و توصیه هایی که در قرآن و سنت پیامبر (ص) آمده است مکانی طراحی شود که پاسخ گوی نیازهای جامعه امروزی (در محدوده شرع) نیز باشد.

۴-۱ سؤالات یا فرضیه های تحقیق (بیان روابط بین متغیرهای مورد مطالعه) :

- چگونه می توان مسجدی طراحی کرد که در عین نگه داشتن هویت خود بتواند پاسخ گوی نیاز های جامعه معاصر باشد؟
- چگونه می توان فضایی مذهبی (مسجد) را طراحی کرد که در عین سادگی و به دور از هر گونه پیچیدگی ، فضایی آرام و روحانی را پدید آورد که در عین آماده کردن ذهن نمازگزار برای عبادت ، باعث شود وی از عبادت خود لذت ببرد؟
- چگونه می توان مسجدی طراحی کرد که در عین نگه داشتن هویت خود بتواند جوانان معاصر با طرز تفکر معاصر را به خود جذب کند؟
- چگونه می توان مسجدی طراحی کرد که در عین نگه داشتن هویت خود بتوان از مصالح و تکنولوژی روز در آن استفاده کرد؟
- در طراحی مسجد های نوین به چه میزان می توان نمادهای کالبدی و فضایی مسجد های سنتی نظیر مناره ها و گنبد را تغییر داد یا حذف نمود ؟
- در طراحی مسجد های نوین میزان ارتباط با عناصر طبیعی نظیر فضای سبز و آب نماها که در حین نماز و عبادت و تفکر ، روح ما را پالایش نماید چگونه می تواند باشد ؟ (هم از نظر فقهی و هم از نظر طراحی برای ارتقای کیفی مسجد نظیر رنگ و خط و بافت و کاشی و ...)
- به کار گیری عناصر تزئینی و معناساز در مساجد نوین و معاصر چگونه خواهد بود ؟

- آیا تلفیق کاربری مسجد با کاربری تجاری درست است و اگر درست است چگونه می توان این کار را به گونه ای انجام داد که به فضای روحانی مسجد لطمه ای وارد نکند؟

۱-۵ چهارچوب نظری و پیشینه تحقیق :

در ساخت و ساز و عمارت مساجد از لحاظ اعتقادی و عامل بودن به احکام دینی در گذشته دقت زیادی به عمل می آمده است و هر شخصی صلاحیت مسجد سازی را نداشته است . همیشه بانیان و معماران و سازندگان مساجد نقش مهمی در مقبولیت مساجد داشته اند و اگر مسجدی از طریق حکام و یا سلاطین که اغلب بنا گردیده است معمولاً کاربرد تشریفاتی و حکومتی داشته است که در شهرهائی که پایتخت بوده است از اینگونه مساجد به چشم می خورد مانند مسجد شاه و مسجد سپهسالار در تهران و اینگونه مساجد به عنوان مساجد غیر مردمی مشهور بودند . هرگونه کالبد معماری به عنوان یک ظرف ، بایستی ارتباط تنگاتنگ و ناگسستنی با مظروف خود داشته باشد و چنانچه معماری ما عاری از این ارتباط باشد ، معماری موفق نخواهد بود و لذا برای دستیابی به یک معماری مطلوب ابتدا بایستی شناختی از مظروف مورد نظر داشته باشیم .

آیه ۱۸ از سوره توبه اولین و مهمترین دستورالعمل برای معماری مسجد می باشد و جای تأسف است که این ندا برای کل جامعه اسلامی مهندسی و علمی هنوز بیگانه است . در صورتی که در جوامع اسلامی سراسر جهان هر جا که تصمیم به ایجاد مسجد و یا تعمیر و مرمت آن باشد بایستی مشمول این آیه گردد . در معماری مساجد در هنگام ساخت و ساز آن دیگر فرقی بین مهندس و کارگر وجود ندارد ، یعنی همه افراد یا به اصطلاح امروزی تیم مسجد سازی بایستی مشمول این آیه گردند .

اولین شرط ، ایمان به خدا و ایمان به آخرت است ، یعنی اگر فرض ما بر این باشد که پس از برنامه ریزی مسجد ، اولین کسی که طراحی مسجد را باید شروع کند معمار یا به اصطلاح آرشیوتکت می باشد که باید دارای این شرایط باشد ، پس بنابراین باید در معماری مسجد و متقابلاً تأثیر معماری مسجد در مردم خداجوی و کسانی که در مسجد حضور پیدا می کنند بررسی نمائیم . اگر پنج آیه اول سوره بقره را در کنار آیه ۱۸ سوره توبه قرار دهیم می بینیم که شروط عمران و آبادانی مسجد دقیقاً در این آیات نهفته است .

چرا در آیه ۱۸ سوره توبه شرط عمران و آبادانی مسجد ایمان به خدا بوده است ؟ ، زیرا ((ایمان)) به خدا قبل از هر چیز درک تازه ای از عالم هستی به انسان می دهد ، حجابها و پرده های خودخواهی و غرور را کنار می زند ، افق دید انسان را می گشاید و شکوه عظمت بی مانند آفرینش را در نظر او مجسم می کند ، سپس نور و روشنائی بر عواطف او می

باشد و آنها را پرورش می دهد . ارزشهای انسانی را در او زنده می کند ، استعدادهای والای او را شکوفا می کند و علم و قدرت شهامت و ایثار و فداکاری و عفو گذشت و اخلاص به او می دهد و از موجودی ضعیف ، انسانی نیرومند و پر ثمر می سازد .

شخصی که ایمان به خدا و روز قیامت دارد چگونه فضا و کالبدی بوجود می آورد که علاوه بر اینکه خود او از آن بهره معنوی می برد می تواند این فضا و کالبد روی دیگران اثر معنوی بگذارد که این کار از شخصی که معتقد به خدا و روز قیامت نیست بر نمی آید یعنی شخصی که ایمان به خدا و روز قیامت ندارد و نه تنها نماز بر پا نمی دارد بلکه نماز هم نمی خواند چگونه می تواند اثری خلق کند که وارد شوندگان به چنین فضائی به یاد خدا و قیامت افتند ، و فضا را فضائی الهی و معنوی ببیند.

در این تحقیق به موضوع طراحی مسجد از دید اسلام و مفاهیم و معانی که در درون آن نهفته است نگریسته شده است . گرچه موضوعاتی مانند زیبایی شناسی ، سازه و . . . هم مورد توجه بوده است.

چهار رچوب نظری تحقیق بر تحقیق روی چند محور اصلی می باشد که عبارتند از :

۱- بررسی محتوای موضوع مسجد و تأثیر آن روی کالبد مسجد در دوره های زمانی مختلف.

۲- بررسی نمونه های مطلوب مساجد در ایران و جهان.

۳- بررسی پیشینه کارهای تحقیقی در ارتباط با مساجد چه در سطح تزه های فوق لیسانس دانشجویی و چه در سطح کارهای پژوهشی و عملی ادارات تابع مساجد ؛ نقد و استخراج نکات مثبت و منفی آن فعالیت ها در حد امکان.

از نتایج تحقیق روی این سه محور می توان به اصول و نتایج دقیق در طراحی مسجد رسید.

تا به حال در این موضوع (طراحی مسجد) تحقیقات زیادی انجام شده است که هر کدام به نوبه خود گامی را در جهت طراحی هر چه بهتر مسجد برداشته اند که در قسمت ذیل به برخی از آنان اشاره می کنیم :

۱- زرگر / اکبر (به سفارش وزارت مسکن و شهرسازی ، دبیر خانه شورای عالی شهرسازی و معماری) / ۱۳۸۶ / راهنمای معماری مسجد / چاپ اول / تهران / شرکت گرافیک دید.

نقد و بررسی :

این کتاب حاوی نکات بسیار ارزشمندی در باب طراحی مسجد است که شامل ابعاد مختلف طراحی از ابعاد فقهی و شرعی گرفته تا توجه به تأسیسات و فضاهای مختلف مورد نیاز می باشد. اما یکی از نقاط ضعف آن این است که به بررسی نمونه های موردی زیاد بها داده نشده است.

۲- پورجعفر، امیرخانی، لیلیان / محمد رضا، آرین، محمد رضا / ۱۳۹۰ / معماری مساجد مدرن و معاصر / چاپ دوم / تهران / طحان.

نقد و بررسی :

در این کتاب نخست به کلیاتی در مورد ریشه شناسی واژه ها، تشریح فرقه های مختلف اسلامی و باورها و اعتقادات آن ها پرداخته شده است. سپس مطالبی پیرامون تاریخچه و جایگاه مسجد ارائه شده است. بحث در مورد نگرش فلسفی، تاریخی، مبانی نظری معنوی و انعکاس دیدگاه های موجود در فرم فیزیکی معماری مسجد از دیگر مطالب ارائه شده در این کتاب محسوب می شود. سپس به بررسی نمونه های موردی در سرتاسر جهان پرداخته شده است.

۱-۶ استراتژی پژوهش (کمی یا کیفی - کتابخانه ای یا):

استراتژی پژوهش به صورت کیفی و با بهره گیری از هر دو روش کتابخانه ای و میدانی می باشد.

۱-۷ روش تحقیق یا رویکرد پژوهشی (تاریخی، توصیفی، و غیره)

روش تحقیق توصیفی (پیمایشی) است و در برخی زمینه ها به دلیل وجود نمونه های داخلی و خارجی به صورت تطبیقی عمل گردیده است.

۱-۸ روش پژوهش یا روش گردآوری اطلاعات (کتابخانه ای، مصاحبه، پرسش نامه،):

روش گردآوری اطلاعات به صورت ترکیبی از مشاهدات میدانی، منابع کتابخانه ای و مصاحبه است.

۱-۹ روش تجزیه و تحلیل اطلاعات:

روش تجزیه و تحلیل اطلاعات به صورت علی است. یعنی علاوه بر تجزیه و تحلیل توصیفی و مقایسه ای به روابط علت و معلولی نیز توجه شده است.

۱-۱۰ واژه های کلیدی:

قرآن، معماری اسلامی، مسجد، مدرن، معاصر

فصل دوم

- مطالعات نظری
